

Sygn. akt VI A Ca 1520/12

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 13 czerwca 2013 r.

Sąd Apelacyjny w Warszawie VI Wydział Cywilny w składzie:

Przewodniczący - Sędzia SA – Marek Podogrodzki

Sędzia SA – Ryszard Sarnowicz

Sędzia SA – Agata Zajac (spr.)

Protokolant: sekr. sądowy Katarzyna Kędzierska

po rozpoznaniu w dniu 13 czerwca 2013 r. w Warszawie

na rozprawie

sprawy z powództwa D. N.

przeciwko (...) S.A. w Ł.

o uznanie postanowień wzorca umowy za niedozwolone

na skutek apelacji powoda

od wyroku Sądu Okręgowego w Warszawie – Sądu Ochrony Konkurencji i Konsumentów

z dnia 14 sierpnia 2012 r.

sygn. akt XVII AmC 5624/11

oddala apelację.

Sygn. akt VI A Ca 1520/12

UZASADNIENIE

Pozwem z dnia 24 października 2011 r. D. N. wniósł o uznanie za niedozwolone i zakazanie stosowania w obrocie z konsumentami postanowienia stosowanego przez pozwaną (...) S.A. w Ł. wzorca „Warunki uczestnictwa w imprezach turystycznych” o treści: „Cena ustalona w umowie może być podwyższona, jeżeli konieczność podwyższenia ceny wynika z następujących okoliczności: wzrostu kosztów transportu, wzrostu opłat urzędowych, podatków lub opłat należnych za takie usługi, jak opłaty lotniskowe, załadunkowe lub przeładunkowe w portach morskich i lotniczych lub wzrostu kursów walut. Wzrost ceny będzie skuteczny w stosunku do uczestnika wyłącznie po udokumentowaniu przez Biuro wpływu na jej podwyższenie jednej z wyżej wymienionych przyczyn i doręczeniu Uczestnikowi pisemnego zawiadomienia o wzroście ceny co najmniej 21 dni przed datą rozpoczęcia imprezy”. W uzasadnieniu powód wskazał, iż postanowienie to narusza art. 385 (3) pkt 20 k.c. z uwagi na możliwość podwyższenia ceny ustalonej w umowie, nie dając konsumentowi prawa odstąpienia od umowy.

Pozwana (...) S.A. w Ł. wniosła o oddalenie powództwa podnosząc, iż kwestionowany zapis jest zgodny z art. 17 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. o usługach turystycznych (t.j. Dz. U. z 2004 r., Nr 223, poz. 2268 ze zm.), a sam ustawodawca w ustawie tej nie zamieścił zapisu o możliwości odstąpienia od umowy w przypadku opisanym w art. 17 ustawy.

Wyrokiem z dnia 14 sierpnia 2012 r. Sąd Okręgowy w Warszawie - Sąd Ochrony Konkurencji i Konsumentów oddalił powództwo i zasądził od powoda na rzecz pozwanej kwotę 360 zł tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego.

Powyższy wyrok zapadł w oparciu o następujące ustalenia faktyczne Sądu I instancji:

Pozwana (...) S.A. z siedzibą w Ł. prowadzi działalność gospodarczą w zakresie usług turystycznych, w ramach której posługuje się wzorcem umowy o nazwie „Ogólne warunki uczestnictwa” zawierającym postanowienie o treści: „Cena ustalona w umowie może być podwyższona, jeżeli konieczność podwyższenia ceny wynika z następujących okoliczności: wzrostu kosztów transportu, wzrostu opłat urzędowych, podatków lub opłat należnych za takie usługi, jak opłaty lotniskowe, załadunkowe lub przeładunkowe w portach morskich i lotniczych lub wzrostu kursów walut. Wzrost ceny będzie skuteczny w stosunku do uczestnika wyłącznie po udokumentowaniu przez Biuro wpływu na jej podwyższenie jednej z wyżej wymienionych przyczyn i doręczeniu Uczestnikowi pisemnego zawiadomienia o wzroście ceny co najmniej 21 dni przed datą rozpoczęcia imprezy”.

W oparciu o tak ustalony stan faktyczny Sąd Okręgowy uznał, że kwestionowane przez powoda postanowienie wzorca umowy nie narusza dobrze pojętych interesów konsumenta ani nie sprzeciwia się dobrym obyczajom, swoją treścią w pełni czyniąc zadość wymaganiami ustawy z dnia 13 czerwca 1990 r. o podróżach turystycznych. Sąd Okręgowy podniósł, iż zgodnie z art. 17 ust. 1 wskazanej ustawy cena ustalona w umowie nie może być podwyższona, chyba że umowa wyraźnie przewiduje możliwość podwyższenia ceny, a organizator turystyki udokumentuje wpływ na podwyższenie ceny jednej z następujących okoliczności: 1) wzrostu kosztów transportu; 2) wzrostu opłat urzędowych, podatków lub opłat należnych za takie usługi, jak lotniskowe, załadunkowe lub przeładunkowe w portach morskich i lotniczych; 3) wzrostu kursów walut -

i stosownie do brzmienia ust. 2 ww. przepisu w okresie 20 dni przed datą wyjazdu cena ustalona w umowie nie może być podwyższona. Sąd Okręgowy wskazał, iż przedmiotowa ustawa zawiera w swej treści wzorcowe wyważenie wzajemnych interesów przedsiębiorcy i konsumenta zawierających umowę o świadczenie usług turystycznych. W sytuacji, gdy przedsiębiorca w „narzucanym” wzorcu umowy odstępuje od dyspozytywnego uregulowania ustawowego na niekorzyść konsumentów, ich interesy doznają uszczerbku i zgodnie z art. 19 powołanego aktu prawnego postanowienia umów zawieranych przez organizatorów turystyki z klientami mniej korzystne dla klientów niż postanowienia niniejszej ustawy są nieważne, a w miejsce postanowień umowy mniej korzystnych dla klienta obowiązują przepisy ustawy. Sąd I instancji podniósł, iż przepisy ustawy o podróżach turystycznych stanowią *lex specialis* w stosunku do przepisów kodeksu cywilnego, w tym przepisu art. 385 (3) k.c. Rozstrzygnięcie o kosztach procesu Sąd Okręgowy oparł o przepis art. 98 k.p.c., a więc zgodnie z zasadą odpowiedzialności za wynik procesu.

Powyższy wyrok zaskarżył apelacją w całości powód, zarzucając:

1) naruszenie art. 17 ust. 1 i 2 w zw. z art. 14 ust. 5 i art. 11 ustawy o usługach turystycznych w zw. z art. 385 (1) § 1 k.c. w zw. z art. 385 (3) pkt 20 k.c. poprzez błędną wykładnię i przyjęcie, że w razie zmiany ceny ustalonej w umowie przedsiębiorca nie ma obowiązku zapewnienia konsumentowi prawa odstąpienia od umowy;

2) naruszenie art. 4 ust. 4 lit a w zw. z art. 5 dyrektywy Rady z dnia 13 czerwca 1990 r. w sprawie zorganizowanych podróży, wakacji i wycieczek i ich nieprawidłową implementację, jako że zgodnie z powołaną dyrektywą umowa powinna wskazywać nie tylko zakres okoliczności skutkujących możliwością podwyższenia ceny, ale też precyzyjne określenie sposobu jej kalkulacji, co w regulaminie stosowanym przez powoda nie miało miejsca, a nadto – zgodnie z treścią dyrektywy w razie zmiany ceny konsument ma prawo do odstąpienia od umowy, co również w niniejszej sprawie nie miało miejsca.

W oparciu o tak sformułowane zarzuty powód wniósł o zmianę zaskarżonego wyroku poprzez uznanie za niedozwolony i zakazanie stosowania w obrocie z konsumentami postanowienia wzorca umownego zawartego w „Warunkach uczestnictwa w imprezach turystycznych” o treści: „Cena ustalona w umowie może być podwyższona, jeżeli konieczność podwyższenia ceny wynika z następujących okoliczności: wzrostu kosztów transportu, wzrostu opłat

urzędowych, podatków lub opłat należnych za takie usługi, jak opłaty lotniskowe, załadunkowe lub przeładunkowe w portach morskich i lotniczych lub wzrostu kursów walut. Wzrost ceny będzie skuteczny w stosunku do Uczestnika wyłącznie po udokumentowaniu przez Biuro wpływu na jej podwyższenie jednej z wyżej wymienionych przyczyn i doręczeniu Uczestnikowi pisemnego zawiadomienia o wzroście ceny co najmniej 21 dni przed datą rozpoczęcia imprezy”. Nadto powód wniósł o zasądzenie na jego rzecz od pozwanej kosztów postępowania za obie instancje.

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje:

Apelacja powoda jako bezzasadna podlega oddaleniu.

Sąd Okręgowy poczynił prawidłowe ustalenia faktyczne, które Sąd Apelacyjny przyjmuje za własne.

Za bezzasadny Sąd Apelacyjny uznał podniesiony w apelacji zarzut naruszenia przez Sąd Okręgowy art. 17 ust. 1 i 2 w zw. z art. 14 ust. 5 i art. 11 ustawy o usługach turystycznych w zw. z art. 385 (1) § 1 k.c. w zw. z art. 385 (3) pkt 20 k.c.

W pierwszej kolejności wskazać należy, iż Sąd Apelacyjny podziela stanowisko Sądu Okręgowego, iż w niniejszej sprawie zostały spełnione przesłanki, warunkujące dokonanie przez Sąd kontroli abstrakcyjnej wzorca umownego stosowanego przez przedsiębiorcę w obrocie z konsumentami. Zgodnie z art. 385 (1) § 1 k.c. postanowienia umowy zawieranej z konsumentem nie uzgodnione indywidualnie nie wiążą go, jeżeli kształtują jego prawa i obowiązki w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami, rażąco naruszając jego interesy (niedozwolone postanowienia umowne). Nie dotyczy to postanowień określających główne świadczenia stron, w tym cenę lub wynagrodzenie, jeżeli zostały sformułowane w sposób jednoznaczny. Z powyższego przepisu wynika, iż za niedozwolone postanowienia umowne nie mogą zostać uznane postanowienia określające główne świadczenia stron, w tym m.in. cenę, chyba że nie zostały sformułowane w sposób jednoznaczny. W przedmiotowej sprawie zaskarżona klauzula dotyczy jednego z głównych świadczeń jakim jest cena, niemniej jednak kwestionowane postanowienie nie określa ceny w sposób jednoznaczny, gdyż wskazuje okoliczności uzasadniające zmianę wysokości ceny, zatem może podlegać kontroli abstrakcyjnej wzorca umownego stosowanego przez przedsiębiorcę w obrocie z konsumentami, którego postanowienia mogłyby kształtować treść stosunku prawnego w przypadku zawarcia umowy.

Wskazać należy, iż okoliczność, iż kwestie dotyczące stosunków prawnych między konsumentami a organizatorami turystyki i pośrednikami turystyki zostały uregulowane w ustawie z dnia 29 sierpnia 1997 r. o usługach turystycznych – a nie jak błędnie wskazał Sąd I instancji w ustawie z dnia 13 czerwca 1990 r. o podróżach turystycznych - nie oznacza, iż przepisy k.c., dotyczące kontroli abstrakcyjnej wzorca umownego stosowanego przez przedsiębiorcę w obrocie z konsumentami, zostały wyłączone. Przepis art. 11 ww. ustawy jednoznacznie bowiem stanowi, iż w zakresie nieuregulowanym ustawą do umów z klientami zawieranych przez organizatorów turystyki i pośredników turystycznych stosuje się przepisy Kodeksu cywilnego oraz inne przepisy dotyczące ochrony konsumenta.

Zaskarżone postanowienie stanowi de facto powtórzenie treści art. 17 ustawy o usługach turystycznych. Zgodnie z art. 17 ust. 1 tej ustawy cena ustalona w umowie nie może być podwyższona, chyba że umowa wyraźnie przewiduje możliwość podwyższenia ceny, a organizator turystyki udokumentuje wpływ na podwyższenie ceny jednej z następujących okoliczności: 1) wzrostu kosztów transportu; 2) wzrostu opłat urzędowych, podatków lub opłat należnych za takie usługi, jak lotniskowe, załadunkowe lub przeładunkowe w portach morskich i lotniczych; 3) wzrostu kursów walut. Stosownie do brzmienia ust. 2 ww. przepisu w okresie 20 dni przed datą wyjazdu cena ustalona w umowie nie może być podwyższona.

Sąd Apelacyjny nie podzielił twierdzeń apelującego, iż zaskarżone postanowienie kształtuje po stronie pozwanej możliwość zmiany ceny ustalonej w umowie bez przyznania konsumentowi prawa odstąpienia od umowy. Wbrew twierdzeniom apelującego, okoliczność, iż w stosowanym przez pozwaną wzorcu umownym nie przewidziano możliwości odstąpienia przez konsumenta od umowy w przypadku podwyższenia przez organizatora turystyki ceny w przypadkach, o których mowa w art. 17 ustawy o usługach turystycznych, nie oznacza, iż prawo to nie przysługuje konsumentowi. Zauważyć należy, iż zgodnie z art. 14 ust. 5 ustawy o usługach turystycznych organizator, który przed rozpoczęciem imprezy turystycznej jest zmuszony, z przyczyn od niego niezależnych, zmienić istotne warunki

umowy z klientem, z zastrzeżeniem art. 17, powinien niezwłocznie o tym powiadomić klienta. W takiej sytuacji klient powinien niezwłocznie poinformować organizatora, czy: 1) przyjmuje proponowaną zmianę umowy albo 2) odstępuje od umowy za natychmiastowym zwrotem wszystkich wniesionych świadczeń i bez obowiązku zapłaty kary umownej. Stosownie do brzmienia art. 14 ust. 6 ww. ustawy jeżeli klient, zgodnie z ust. 5, odstępuje od umowy lub jeżeli organizator odwołuje imprezę turystyczną z przyczyn niezależnych od klienta, klient ma prawo, według swojego wyboru: 1) uczestniczyć w imprezie zastępczej o tym samym lub wyższym standardzie, chyba że zgodzi się na imprezę o niższym standardzie za zwrotem różnicy w cenie; 2) żądać natychmiastowego zwrotu wszystkich wniesionych świadczeń. Niewątpliwie art. 17 ustawy o usługach turystycznych, do którego odwołanie zawarte jest w art. 14 ust. 5 ustawy, jest przepisem szczególnym, modyfikującym ogólne zasady zmiany istotnych warunków umowy zawartej w klientem wskazane w art. 14 ust. 5 ustawy. Podwyższenie ceny zgodnie z art. 17 ww. ustawy, należy kwalifikować jako zmianę istotnych warunków umowy.

Dokonując wykładni powyższych przepisów trzeba mieć na względzie fakt, iż stanowią one odstępstwo od ogólnej zasady pacta sunt servanta i jako takie muszą być interpretowane z uwzględnieniem celu, jaki ustawodawca zamierzał zrealizować wprowadzając sporne przepisy.

Oczywistym jest, że z uwagi na często odległy termin między datą zawarcia umowy o świadczenie usług turystycznych a datą wykonania umowy, mogą nastąpić istotne okoliczności uzasadniające zmianę istotnych jej postanowień. Ustawodawca, wychodząc naprzeciw potrzebom organizatorów imprez turystycznych, wprowadził jako zasadę uprawnienie do wprowadzenia przez organizatora takich zmian, o ile wynikają one z przyczyn od organizatora niezależnych. Ogólną zasadą wynikającą z treści art. 14 ust. 5 omawianej ustawy jest obowiązek organizatora zawiadomienia klienta o wprowadzonych zmianach i obowiązek klienta niezwłocznego poinformowania organizatora o tym, czy akceptuje proponowaną zmianę, czy też od umowy odstępuje. Wyrazem ochrony konsumenta, jako słabszej strony umowy, przed przerzuceniem na niego kosztów związanych z odstąpieniem od umowy z przyczyn niezależnych od konsumenta, jest wyraźne wskazanie przez ustawodawcę, iż klient ma prawo odstąpić od umowy za natychmiastowym zwrotem wszystkich wniesionych świadczeń i bez obowiązku zapłaty kary umownej; jednoznacznym potwierdzeniem tego uprawnienia jest treść art. 14 ust. 6 pkt 2 ustawy, który zapewnia klientowi odstępującemu od umowy z przyczyn określonych w ust. 5 prawo żądania natychmiastowego zwrotu wszystkich wniesionych świadczeń.

Ustawodawca w art. 17 ustawy o usługach turystycznych odmiennie uregulował sposób wprowadzenia przez przedsiębiorcę zmiany umowy w zakresie najistotniejszego z punktu widzenia obu stron umowy jej elementu, jakim jest cena imprezy. Niewątpliwie konsument zawierając umowę o świadczenie usług turystycznych ma prawo do uzyskania pełnej i wiążącej informacji dotyczącej rzeczywistej ceny imprezy, aby móc racjonalnie ocenić swoje możliwości finansowe i zapewnić środki niezbędne na pokrycie wszelkich kosztów wyjazdu. Nieoczekiwana zmiana ceny imprezy już po zawarciu umowy stawia konsumenta, który często podjął szereg działań zmierzających do zapewnienia sobie możliwości udziału w niej, np. poprzez zarezerwowanie urlopu, odłożenie środków pieniężnych, zawarcie dodatkowych umów ubezpieczenia, przed koniecznością podjęcia trudnej decyzji – czy poddała ekonomicznie dodatkowemu obciążeniu nie rezygnując z wyjazdu właśnie z uwagi na podjęte wysiłki, czy też, mimo wszystko, od umowy odstąpi.

Treść art. 17 ustawy o usługach turystycznych ogranicza zatem uprawnienie organizatora do zmiany treści umowy, wynikające z art. 14 ust. 5 ustawy, wyłączając przede wszystkim w ust. 2 możliwość podwyższenia ceny ustalonej w umowie w okresie 20 dni przed datą wyjazdu oraz zastrzegając w ust. 1 obowiązki przedsiębiorcy, który podwyższa cenę imprezy, wymogiem zastrzeżenia w umowie możliwości podwyższenia ceny oraz udokumentowania wpływu na podwyższenie ceny jednej z enumeratywnie określonych okoliczności.

Art. 17 ustawy o usługach turystycznych w ocenie Sądu Apelacyjnego tylko w tym zakresie modyfikuje ogólne zasady określone przepisami art. 14 ust 5 i 6 ustawy. Prawidłowa wykładnia powyższych przepisów prowadzi zatem do wniosku, że w odróżnieniu od innych zmian umowy – zmiana ceny imprezy jest możliwa tylko nie później niż 20 dni przed datą wyjazdu, o ile umowa taką możliwość przewiduje i o ile podwyższenie ceny wynika ze wzrostu kosztów

transportu, wzrostu opłat urzędowych, podatków lub opłat należnych za takie usługi, jak lotniskowe, załadunkowe lub przeładunkowe w portach morskich i lotniczych; o ile w wypadku zmiany umowy dotyczącej innych elementów niż cena wystarczające jest poinformowanie klienta o tej zmianie, o tyle w wypadku zmiany ceny przedsiębiorca wraz z poinformowaniem o zmianie umowy obowiązany jest udokumentować zasadność tej zmiany; ponadto w wypadku każdej zmiany istotnych warunków umowy, w tym także zmiany ceny imprezy, klient ma prawo od umowy odstąpić za natychmiastowym zwrotem wszystkich wniesionych świadczeń i bez obowiązku zapłaty kary umownej.

W ocenie Sądu Apelacyjnego kwestionowane postanowienie wzorca stosowanego przez pozwanego nie wyłącza uregulowania zawartego w art. 14 ustawy o usługach turystycznych. Gdyby zaś przyjąć, tak jak twierdzi skarżący, iż sam fakt nie wprowadzenia we wzorcu umownym postanowienia określającego prawo konsumenta do odstąpienia w takim przypadku od umowy, pozbawia go tego prawa – którego twierdzenia Sąd Apelacyjny nie podziela - to miałby wówczas zastosowanie art. 19 ust. 1 ustawy o usługach turystycznych, zgodnie z którym postanowienia umów zawieranych przez organizatorów turystyki z klientami mniej korzystne dla klientów niż postanowienia niniejszej ustawy są nieważne, przy czym stosownie do brzmienia ust. 2 wskazanego przepisu w miejsce postanowień umowy mniej korzystnych dla klienta obowiązują przepisy ustawy.

Nieważność postanowień wzorca umowy wyklucza zaś możliwość uznania ich za abuzywne, na co zwrócił Sąd Najwyższy w uchwale z dnia 13 stycznia 2011 r. stwierdzając, że postanowienie wzorca umowy, sprzeczne z bezwzględnie obowiązującym przepisem ustawy, nie może być uznane za niedozwolone postanowienie umowne (art. 385 (1) § 1 k.c.). (Vide uchwała SN z dnia 13.01.2011 r. sygn. akt III CZP 119/10).

Za chybiony należało również uznać zarzut naruszenia art. 4 ust. 4 lit. a w zw. z art. 5 dyrektywy Rady z dnia 13 czerwca 1990 r. w sprawie zorganizowanych podróży, wakacji i wycieczek. Art. 17 ustawy o usługach turystycznych jest odpowiednikiem art. 4 ust. 4 ww. dyrektywy 90/314. Sąd Apelacyjny nie podzielił twierdzeń apelującego, iż przedmiotowa dyrektywa została błędnie implementowana. Wskazać należy, iż dyrektywa wiąże wyłącznie co do rezultatu, państwo członkowie Unii Europejskiej ma swobodę wyboru formy i środków implementacji danej dyrektywy. Transpozycja dyrektywy nie wiąże się zatem z koniecznością dosłownego przeniesienia jej treści do krajowego porządku prawnego. Wbrew twierdzeniom apelującego, możliwość odstąpienia od umowy w przypadku podwyższenia ceny przez organizatora turystyki jest zagwarantowana w art. 14 ust. 5 pkt 2 w zw. z art. 17 ustawy o usługach turystycznych. Stosowany zaś przez pozwaną wzorec umowny określa przesłanki podwyższenia ceny, wskazując precyzyjnie okoliczności warunkujące zmianę umowy w tym zakresie.

Mając na uwadze powyższe, Sąd Apelacyjny na podstawie art. 385 oddalił apelację.

Orzeczenie o kosztach procesu za II instancję, Sąd Apelacyjny oparł o art. 98 k.p.c., art. 99 k.p.c. i § 18 ust. 2 pkt 2 w zw. z § 13 ust. 1 pkt 2 Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 września 2002 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów pomocy prawnej udzielonej z urzędu (t.j. Dz. U. 2013 poz. 461).